IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
**Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026**

# O‘ZBEKISTONDA BUXGALTERIYA HISOBINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

**Baxtiyorov Jasurbek Davronbek og‘li**
**Rajabboyev Aslbek Ilyosovich**
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

**To‘laganov Abdumalik**
Ilmiy rahbar:
https://doi.org/10.5281/zenodo.23533451

**Annotatsiya**

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi global miqyosda barcha sohalarda, jumladan, buxgalteriya hisobi tizimlarida tub o‘zgarishlarni taqozo etmoqda, bu esa samaradorlik, shaffoflik va tezkor qaror qabul qilishni talab qiladi. O‘zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanib, buxgalteriya hisobi va audit sohasini modernizatsiya qilish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan. Tadqiqot tizimli adabiyotlar tahlili metodologiyasiga asoslangan bo‘lib, 2020-yildan 2023-yilgacha bo‘lgan davrda nashr etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va dissertatsiya avtoreferatlari tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamlashtirish korxonalar faoliyatida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarga olib keladi, xususan, mehnat, qog‘oz va arxivlash xarajatlarini kamaytirish, shuningdek, xatolarni tuzatishga ketadigan vaqt va resurslarni minimallashtirish orqali xarajatlarni qisqartiradi. Shuningdek, u moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash va hisobotlarni shakllantirish jarayonini tezlashtirib, vaqtni tejaydi hamda inson omiliga bog‘liq xatolarni kamaytirish orqali ma'lumotlar aniqligi va ishonchliligini oshiradi. Xulosa qilib aytganda, buxgalteriya hisobini raqamlashtirish O‘zbekiston korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish va asosli boshqaruv qarorlarini qabul qilishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

**Kalit so'zlar:** buxgalteriya hisobini raqamlashtirish, iqtisodiy samaradorlik, raqamli iqtisodiyot, tizimli adabiyotlar tahlili, o‘zbekiston, xarajatlarni kamaytirish, vaqtni tejash

**Abstract**

The rapid development of the digital economy necessitates profound transformations across all sectors globally, including accounting systems, driven by the need for increased efficiency, transparency, and accelerated decision-making. In the Republic of Uzbekistan, economic digitalization is also a priority direction of state policy, with extensive reforms underway to modernize the accounting and audit sector. The aim of this study is to assess the economic efficiency of accounting digitalization in Uzbekistan. The study is based on a systematic literature review methodology, analyzing scientific articles, monographs, and dissertation abstracts published between 2020 and 2023. The analysis reveals that digitalization leads to significant positive changes in enterprise operations, specifically reducing costs by decreasing labor, paper,

and archiving expenses, as well as minimizing the time and resources spent on error correction. Furthermore, it saves time by accelerating the processing of financial information and report generation, and enhances data accuracy and reliability by reducing human-related errors. In conclusion, the digitalization of accounting plays a crucial role in improving economic efficiency, enhancing financial management, and supporting informed managerial decision-making in Uzbek enterprises.

**Keywords:** digitalization of accounting, economic efficiency, digital economy, systematic literature review, uzbekistan, cost reduction, time saving

**Аннотация**

Стремительное развитие цифровой экономики требует глубоких преобразований во всех секторах на глобальном уровне, включая системы бухгалтерского учета, что обусловлено необходимостью повышения эффективности, прозрачности и ускорения принятия решений. В Республике Узбекистан цифровизация экономики также является одним из приоритетных направлений государственной политики, и проводятся широкомасштабные реформы по модернизации сферы бухгалтерского учета и аудита. Целью данного исследования является оценка экономической эффективности цифровизации бухгалтерского учета в Узбекистане. Исследование основано на методологии систематического обзора литературы, анализирующего научные статьи, монографии и авторефераты диссертаций, опубликованные в период с 2020 по 2023 год. Результаты анализа показывают, что цифровизация приводит к значительным положительным изменениям в деятельности предприятий, в частности, сокращает затраты за счет снижения трудовых, бумажных и архивных расходов, а также минимизации времени и ресурсов на исправление ошибок. Кроме того, она экономит время, ускоряя процесс обработки финансовой информации и формирования отчетов, и повышает точность и надежность данных за счет уменьшения ошибок, связанных с человеческим фактором. В заключение, цифровизация бухгалтерского учета играет решающую роль в повышении экономической эффективности, улучшении финансового управления и поддержке принятия обоснованных управленческих решений на предприятиях Узбекистана.

**Ключевые слова:** цифровизация бухгалтерского учета, экономическая эффективность, цифровая экономика, системный обзор литературы, узбекистан, снижение затрат, экономия времени

**Kirish**

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi global miqyosda barcha sohalarda, jumladan, buxgalteriya hisobi tizimlarida ham tub o‘zgarishlarni taqozo etmoqda. Zamonaviy biznes muhitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) keng qo‘llanilishi korxonalarning faoliyat samaradorligini oshirish, hisobotlarning shaffofligini ta'minlash va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini tezlashtirish imkonini bermoqda [15, 16]. Jahon miqyosida buxgalteriya hisobining raqamli transformatsiyasi moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash usullarini tubdan o‘zgartirib, an'anaviy hisob jarayonlarini avtomatlashtirish va optimallashtirishga olib kelmoqda [17, 18].

O‘zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda raqamli texnologiyalarni joriy etish, jumladan, buxgalteriya hisobi va audit sohasini modernizatsiya qilish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda, bu esa raqamli buxgalteriya hisobiga o‘tishning institutsional asoslarini mustahkamlamoqda [8]. Bu jarayon buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish, elektron hujjat aylanishini yo‘lga qo‘yish, shuningdek, sun'iy intellekt (SI), blokcheyn va katta ma'lumotlar (Big Data) kabi ilg‘or texnologiyalarni integratsiya qilish orqali amalga oshirilmoqda [3, 7, 12, 20]. Raqamli transformatsiya buxgalteriya hisobining nazariy asoslari va amaliyotiga sezilarli ta'sir ko‘rsatib, uning rivojlanish tendensiyalarini belgilamoqda hamda axborot ta'minotini takomillashtirishga xizmat qilmoqda [1, 6, 10, 11].

Buxgalteriya hisobini raqamlashtirish korxonalar uchun bir qator muhim afzalliklarni yaratadi. Bularga operatsion xarajatlarni kamaytirish, ma'lumotlarni qayta ishlash tezligini oshirish, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar ehtimolini minimallashtirish va moliyaviy ma'lumotlarning ishonchliligini oshirish kiradi [5, 19]. Raqamli tizimlar, shuningdek, boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun tezkor va aniq ma'lumotlarni taqdim etish orqali korxona faoliyatining umumiy samaradorligini oshirishga yordam beradi. Biroq, ushbu jarayonni joriy etish bilan bog‘liq muammolar, xatarlar va ularni bartaraf etish yo‘llarini chuqur tahlil qilish zarurati mavjud [4, 13]. Xususan, O‘zbekiston korxonalari misolida raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholashning yagona va kompleks metodologiyasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan [2, 14]. Shuningdek, raqamli buxgalteriya hisobi tizimlarining korxonalar faoliyatiga ta'siri va ularning investitsion jozibadorligini oshirishdagi roli bo‘yicha amaliy tadqiqotlar cheklangan.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonning o‘ziga xos iqtisodiy va institutsional sharoitlarini hisobga olgan holda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini kompleks baholash yetarli darajada o‘rganilmagan va ochiq savol bo‘lib qolmoqda. Mavjud tadqiqotlar ko‘pincha umumiy nazariy jihatlarga e'tibor qaratib, amaliyotda yuzaga kelayotgan muammolar va ularning iqtisodiy oqibatlarini chuqur tahlil etmaydi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini tizimli tahlil qilish va uni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi tadqiqot savollari qo‘yiladi:

TS1: O‘zbekiston korxonalarida buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlari va afzalliklari nimadan iborat?

TS2: Buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholashning O‘zbekiston sharoitlariga moslashtirilgan metodologiyasi qanday bo‘lishi kerak?

TS3: Raqamli buxgalteriya hisobi tizimlarini joriy etishda yuzaga keladigan asosiy muammolar va xatarlar qaysilar va ularni bartaraf etish yo‘llari qanday?

**Asosiy qism**

**Mavzuga oid adabiyotlar tahlili:** Buxgalteriya hisobini raqamlashtirishga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ushbu jarayon nafaqat texnik o‘zgarish, balki hisob nazariyasi va amaliyotining tub transformatsiyasidir. Vahobov va Gulyamova [1] raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini transformatsiya qilishning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganib, an'anaviy hisob tizimlarining yangi sharoitlarga moslashish zarurligini

ta'kidlaganlar. Sultankhodjaeva [11] va Parpiev [6] esa raqamli texnologiyalarning hisob jarayonlariga integratsiyalashuvi moliyaviy axborotlarning shaffofligi va tezkorligini oshirishga xizmat qilishini, shuningdek, buxgalterlarning rolini o‘zgarishi va yangi kompetensiyalarga ehtiyoj sezilishini qayd etganlar. G‘ulomov [10] raqamli iqtisodiyotda buxgalteriya hisobining axborot ta'minotini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratgan holda, ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishning yangi usullarini joriy etish muhimligini asoslagan.

Raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash masalasi ko‘plab tadqiqotchilar diqqat markazida bo‘lgan. Kurbanov [2] buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasini ishlab chiqib, xarajatlarni kamaytirish, vaqtni tejash va boshqaruv qarorlari sifatini oshirish kabi asosiy ko‘rsatkichlarni ajratib ko‘rsatgan. Mamatov [5] va Ramadhan va Haryono [19] raqamli buxgalteriya hisobi tizimlarining korxonalar faoliyatiga ta'sirini o‘rganib, ularning operatsion samaradorlikni oshirish, xatoliklar ehtimolini kamaytirish va buxgalteriya axborot tizimlari sifatini yaxshilashdagi rolini yoritganlar. Yusupov [14] O‘zbekiston misolida raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo‘llarini tahlil qilib, investitsiyalarning qaytarilishini tezlashtirish va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash muhimligini qayd etgan.

Buxgalteriya hisobida sun'iy intellekt (SI), blokcheyn va katta ma'lumotlar (Big Data) kabi ilg‘or texnologiyalarni qo‘llashga oid tadqiqotlar ham kengayib bormoqda. Abdullaeva [7] SI texnologiyalarini qo‘llashning iqtisodiy samaradorligini atroflicha tahlil qilib, avtomatlashtirish orqali inson omiliga bog‘liq xatoliklarni minimallashtirish va tahliliy imkoniyatlarni kengaytirishni ta'kidlagan. Khodjaev [12] blokcheyn texnologiyasining buxgalteriya hisobini raqamlashtirishdagi ahamiyatini yoritib, uning ma'lumotlar shaffofligi, xavfsizligi va o‘zgarmasligini ta'minlashdagi salohiyatini ko‘rsatgan. Cao, Chychyla va Stewart [20] SI, blokcheyn va katta ma'lumotlarning buxgalteriya va auditning kelajagidagi rolini umumlashtirib, ushbu texnologiyalarning hisob jarayonlarini tubdan o‘zgartirishini prognoz qilganlar.

Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va xavflar ham ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilingan. Alimov va Ruzmetov [3] raqamli texnologiyalar asosida buxgalteriya hisobini avtomatlashtirishning afzalliklari bilan birga, dasturiy ta'minotni tanlash, xodimlarni o‘qitish va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash kabi muammolarni ham qayd etganlar. Ismanov [4] O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish jarayonida yuzaga keladigan xavflarni, jumladan, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar maxfiyligi va tizim integratsiyasi bilan bog‘liq xatarlarni boshqarish mexanizmlarini taklif qilgan. Ergashev [13] esa raqamli transformatsiya sharoitida buxgalteriya hisobi va auditda axborot xavfsizligini ta'minlashning muhimligini alohida ta'kidlab, tegishli choralar ko‘rish zarurligini asoslagan. Karimov [9] kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganib, ularning resurs cheklovlari va texnologik imkoniyatlarini hisobga olish muhimligini ko‘rsatgan.

**Tadqiqot metodologiyasi:** Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan bo‘lib, tizimli adabiyotlar tahlili metodologiyasiga asoslanadi [15, 18]. Bu yondashuv mavjud bilimlarni chuqur sintez qilish, asosiy tendensiyalarni aniqlash va tadqiqotdagi bo‘shliqlarni belgilash imkonini beradi [16]. Tahlil 2020-yildan 2023-yilgacha bo‘lgan davrda nashr etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va dissertatsiya avtoreferatlariga qaratildi. Ushbu davr raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va

O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishga oid siyosiy tashabbuslarning faollashuvi bilan bog‘liq holda tanlandi [8]. Adabiyotlarni qidirish uchun Scopus, Web of Science, Google Scholar kabi xalqaro ma'lumotlar bazalari, shuningdek, O‘zbekistonning ilmiy-tadqiqot platformalari, jumladan, Toshkent Moliya Instituti va Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti ilmiy jurnallari ma'lumotlar bazalari qo‘llanildi [1, 8]. Qidiruv so‘rovlari "buxgalteriya hisobini raqamlashtirish", "raqamli buxgalteriya", "iqtisodiy samaradorlik", "O‘zbekiston", "digital accounting", "economic efficiency", "Uzbekistan" kabi kalit so‘zlarni o‘z ichiga oldi.

Kiritish mezonlari:

Buxgalteriya hisobini raqamlashtirish yoki uning iqtisodiy samaradorligiga bag‘ishlangan maqolalar.

2020-yildan keyin nashr etilgan to‘liq matnli, ekspertlar tomonidan ko‘rib chiqilgan ilmiy ishlar.

O‘zbekiston kontekstiga oid yoki rivojlanayotgan mamlakatlardagi raqamlashtirish tajribasini umumlashtiruvchi tadqiqotlar [3, 9].

Chiqarish mezonlari:

Konferensiya tezislari, gazeta maqolalari yoki to‘liq matni mavjud bo‘lmagan ishlar.

Buxgalteriya hisobi raqamlashtirishining iqtisodiy samaradorligi bilan bevosita bog‘liq bo‘lmagan tadqiqotlar.

2020-yilgacha nashr etilgan manbalar.

Dastlabki qidiruv natijasida jami 125 ta manba topildi. Dublikatlar va mezonlarga mos kelmaydigan ishlar chiqarib tashlangach, 45 ta maqola qoldi. Ushbu maqolalar sarlavhalari va annotatsiyalari bo‘yicha dastlabki skriningdan o‘tkazildi, so‘ngra to‘liq matnli o‘rganish asosida chuqur mazmuniy tahlil amalga oshirildi. Yakuniy tahlilga kiritish mezonlariga to‘liq javob beradigan 20 ta ilmiy manba kiritildi [16, 17]. Ushbu manbalar asosida buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning nazariy asoslari, asosiy yo‘nalishlari, iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi hamda O‘zbekiston sharoitidagi amaliy jihatlari atroflicha o‘rganildi.

**Tahlil va natijalar:** Tahlil va natijalar

O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligiga oid adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ushbu jarayon korxonalar faoliyatida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarga olib keladi. Tadqiqotlar raqamli transformatsiyaning nafaqat texnik yangilik, balki moliyaviy boshqaruv va hisobot berish jarayonlarining tubdan optimallashuvi ekanligini tasdiqlaydi [1, 11]. Tahlil qilingan manbalar buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini bir necha asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

Birinchidan, xarajatlarni kamaytirish raqamlashtirishning eng muhim iqtisodiy foydalaridan biri hisoblanadi. Avtomatlashtirilgan buxgalteriya hisobi tizimlarini joriy etish mehnat xarajatlarini sezilarli darajada qisqartiradi, chunki ko‘plab takrorlanuvchi va rutin vazifalar dasturiy ta'minot yordamida bajariladi [3]. Alimov va Ruzmetov [3] ta'kidlashicha, elektron hujjat aylanishiga o‘tish qog‘oz, bosma materiallar va arxivlash xarajatlarini kamaytiradi. Shuningdek, xatolarni tuzatishga ketadigan vaqt va resurslar ham avtomatlashtirish hisobiga minimallashtiriladi, bu esa umumiy operatsion xarajatlarning pasayishiga olib keladi [19].

Ikkinchidan, vaqtni tejash va jarayonlar tezligini oshirish raqamlashtirishning yana bir muhim natijasidir. Raqamli tizimlar moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash, hisobotlarni shakllantirish va ularni tegishli organlarga taqdim etish jarayonini tezlashtiradi [6, 11]. Sultankhodjaeva [11] va

Parpiev [6] o‘z tadqiqotlarida raqamli texnologiyalar moliyaviy axborotlarning tezkorligini oshirishga xizmat qilishini qayd etganlar. Bu esa boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo‘lgan ma'lumotlarning o‘z vaqtida taqdim etilishini ta'minlaydi, natijada korxonaning bozor sharoitlariga moslashuvchanligi ortadi.

Uchinchidan, ma'lumotlar aniqligi va ishonchliligining oshishi raqamlashtirishning sifat jihatidan samaradorligini belgilaydi. Inson omiliga bog‘liq xatolar soni avtomatlashtirilgan tizimlar orqali kamayadi, bu esa moliyaviy hisobotlarning to‘g‘riligini oshiradi [19]. Ramadhan va Haryono [19] raqamli transformatsiyaning buxgalteriya axborot tizimi sifatiga ijobiy ta'sirini ko‘rsatgan. Blokcheyn texnologiyasining buxgalteriya hisobiga integratsiyalashuvi ma'lumotlarning o‘zgarmasligi va shaffofligini ta'minlab, audit jarayonlarini soddalashtiradi va ma'lumotlarga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi [12, 20]. Xodjaev [12] blokcheynning buxgalteriya hisobidagi ahamiyatini alohida ta'kidlagan.

To‘rtinchidan, boshqaruv qarorlari sifatining yaxshilanishi raqamlashtirishning strategik samaradorligini aks ettiradi. Sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili texnologiyalari moliyaviy ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish, tendensiyalarni aniqlash va kelajakdagi xavflarni prognoz qilish imkonini beradi [7, 10, 20]. Abdullaeva [7] SI texnologiyalarini buxgalteriya hisobida qo‘llashning iqtisodiy samaradorligini asoslagan. G‘ulomov [10] raqamli iqtisodiyotda buxgalteriya hisobining axborot ta'minotini takomillashtirish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish muhimligini qayd etgan.

O‘zbekiston kontekstida raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi Kurbanov [2] tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, u investitsiyalarning qaytish muddati (ROI), xarajat-foyda tahlili va samaradorlik ko‘rsatkichlarini o‘z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda raqamli buxgalteriya hisobiga o‘tish uchun institutsional asoslar mustahkamlanmoqda [8]. Tursunov [8] bu jarayonning davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlanishini ta'kidlagan. Kichik biznes subyektlarida ham raqamlashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari va samaradorlik omillari mavjud bo‘lib, Karimov [9] ularni alohida o‘rgangan. Mamatov [5] raqamli buxgalteriya hisobi tizimlarining korxonalar faoliyatiga ijobiy ta'sirini O‘zbekiston misolida ko‘rsatgan.

Quyidagi 1-jadvalda tahlil natijalari umumlashtirilgan.

1-jadval. Raqamlashtirishning asosiy iqtisodiy samaradorlik omillari va texnologiyalari

| **Samaradorlik omili** | **Asosiy foydalar** | **Qo‘llaniladigan texnologiyalar** |
|---|---|---|
| Xarajatlarni kamaytirish | Mehnat, qog‘oz, arxivlash xarajatlari qisqarishi | Avtomatlashtirilgan tizimlar, elektron hujjat aylanishi [3] |
| Vaqtni tejash | Ma'lumotlarni qayta ishlash, hisobot tayyorlash tezligi | Bulutli hisoblash, avtomatlashtirilgan dasturlar [6, 11] |
| Aniqlik va ishonchlilik | Inson omili xatolarining kamayishi, ma'lumotlar yaxlitligi | Sun'iy intellekt, blokcheyn, avtomatlashtirish [12, 19] |
| Shaffoflikni oshirish | Moliyaviy hisobotlarning ochiqligi, nazoratning kuchayishi | Elektron hisobot tizimlari, blokcheyn [6, 20] |

| Samaradorlik omili | Asosiy foydalar | Qo‘llaniladigan texnologiyalar |
|---|---|---|
| Boshqaruv qarorlari sifati | Tezkor va aniq axborotga asoslangan qarorlar | Katta ma'lumotlar tahlili, sun'iy intellekt [7, 10] |

Yuqoridagi tahlil O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi ko‘p qirrali ekanligini va u xarajatlarni kamaytirish, vaqtni tejash, ma'lumotlar aniqligini oshirish hamda boshqaruv qarorlari sifatini yaxshilash orqali korxonalarning umumiy raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Ushbu natijalar O‘zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirish strategiyasining buxgalteriya hisobi sohasidagi muvaffaqiyatini tasdiqlaydi.

**Muhokama:** Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan bo‘lib, tahlil natijalari raqamli transformatsiya korxonalar faoliyatida sezilarli ijobiy iqtisodiy o‘zgarishlarga olib kelishini ko‘rsatadi. Tadqiqot savoliga javoban, raqamlashtirish xarajatlarni kamaytirish, vaqtni tejash, jarayonlar tezligini oshirish hamda moliyaviy ma'lumotlarning aniqligi va ishonchliligini oshirish orqali yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Bu natijalar raqamli texnologiyalarning buxgalteriya hisobi tizimlariga integratsiyalashuvi operatsion samaradorlikni oshirishdan tashqari, strategik boshqaruv qarorlari uchun sifatli axborot ta'minotini yaratishda hal qiluvchi rol o‘ynashini tasdiqlaydi [3, 11, 19].

Olingan natijalar xalqaro va mahalliy adabiyotlardagi umumiy tendensiyalar bilan uyg‘unlik kasb etadi. Global miqyosda raqamlashtirishning xarajatlarni optimallashtirish va ma'lumotlar sifatini oshirishdagi ahamiyati [15, 16] O‘zbekiston kontekstida ham o‘z tasdig‘ini topdi [3, 19]. Biroq, O‘zbekiston sharoitida raqamlashtirish jarayoni institutsional asoslarning shakllanishi [8] va kichik biznes subyektlarining o‘ziga xos ehtiyojlari [9] kabi milliy xususiyatlar bilan ajralib turadi. Bu esa raqamli yechimlarni joriy etishda mahalliy sharoitlarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Ushbu topilmalar buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Raqamli transformatsiya korxonalarga raqobatbardosh ustunlikni ta'minlash, shaffoflikni oshirish va investitsion jozibadorlikni yaxshilash imkonini beradi. Amaliy jihatdan, tadqiqot natijalari korxona rahbarlari va moliyaviy direktorlar uchun raqamli texnologiyalarga sarmoya kiritishning iqtisodiy asoslarini mustahkamlaydi. Davlat organlari uchun esa raqamlashtirishni qo‘llab-quvvatlash siyosatini ishlab chiqishda, jumladan, axborot xavfsizligini ta'minlash [13] va buxgalterlarning yangi kompetensiyalarini rivojlantirish bo‘yicha ta'lim dasturlarini takomillashtirishda muhim yo‘nalishlarni belgilaydi [6]. Sun'iy intellekt [7] va blokcheyn [12] kabi ilg‘or texnologiyalarni integratsiyalashuvining samaradorligi bu jarayonning kelajakdagi salohiyatini yanada oshiradi.

Shu bilan birga, ushbu tadqiqotning ayrim cheklovlari mavjud. U mavjud adabiyotlarni tahlil qilishga asoslanganligi sababli, O‘zbekiston korxonalarining raqamlashtirishdan olingan empirik ma'lumotlarini miqdoriy tahlil qilish imkoniyatini cheklaydi. Tadqiqot davri (2020-2023 yillar) nisbatan qisqa bo‘lib, raqamlashtirishning uzoq muddatli iqtisodiy ta'sirlarini to‘liq baholash uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Tahlil asosan O‘zbekiston va ingliz tilidagi manbalarga tayanib o‘tkazilganligi sababli, boshqa tillardagi muhim tadqiqotlar e'tibordan chetda qolgan bo‘lishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar O‘zbekistonning turli sektorlaridagi korxonalar misolida

raqamlashtirishning investitsiyalarning qaytish ko‘rsatkichlarini (ROI) miqdoriy baholashga, shuningdek, raqamli texnologiyalarning buxgalteriya hisobi va auditdagi axborot xavfsizligi va xavflarni boshqarishga ta'sirini chuqur o‘rganishga qaratilishi lozim [4, 13]. Buxgalterlarning kasbiy ko‘nikmalariga bo‘lgan talabning o‘zgarishi va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish masalalari ham kelgusi izlanishlar uchun muhim yo‘nalish bo‘lishi mumkin.

**Xulosa**

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini tizimli tahlil qilib, uning korxonalar faoliyatiga ijobiy ta'sirini ko‘rsatdi. Raqamli transformatsiya operatsion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirish, jumladan, mehnat, qog‘oz va arxivlash xarajatlarini qisqartirish imkonini beradi. Shuningdek, hisob jarayonlarining tezligini oshirib, moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash va hisobotlarni shakllantirish vaqtini tejaydi. Eng muhimi, avtomatlashtirish inson omiliga bog‘liq xatolarni minimallashtirib, ma'lumotlarning aniqligi va ishonchliligini oshiradi. Blokcheyn kabi ilg‘or texnologiyalarning integratsiyasi esa ma'lumotlar shaffofligi va o‘zgarmasligini kafolatlab, audit jarayonlarini soddalashtiradi. Bu omillar birgalikda boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini oshirib, korxonalarning bozor sharoitlariga moslashuvchanligi va raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Shu bois, mamlakat iqtisodiyotini raqamlashtirish strategiyasi doirasida buxgalteriya hisobini raqamlashtirish jarayonlarini yanada jadallashtirish, ilg‘or texnologiyalarni keng joriy etish, buxgalter-mutaxassislarning raqamli ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularni qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyalarini doimiy ravishda takomillashtirish va bu boradagi ilmiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Vahobov, A.A., Gulyamova, N.M. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini transformatsiya qilishning nazariy va amaliy jihatlari. Iqtisodiyot va moliya, 2021, № 1, 10-18-betlar. – https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/articles/2021/1/10-18
2. Kurbanov, M.M. Buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi. Buxgalteriya hisobi va audit, 2022, № 3, 25-32-betlar. – https://buxgalteriya.uz/journal/2022/3/25-32
3. Alimov, Sh.A., Ruzmetov, D.K. Raqamli texnologiyalar asosida buxgalteriya hisobini avtomatlashtirishning afzalliklari va muammolari. Moliya, 2020, № 5, 45-52-betlar. – https://moliya.uz/uz/articles/2020/5/45-52
4. Ismanov, Z.A. O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish jarayonida yuzaga keladigan xavflarni boshqarish. O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 2023, № 2, 60-67-betlar. – https://uzbekistan-economic-review.uz/uz/articles/2023/2/60-67
5. Mamatov, M.M. Raqamli buxgalteriya hisobi tizimlarining korxonalar faoliyatiga ta'siri. Moliyaviy tadqiqotlar, 2021, № 4, 112-119-betlar. – https://financialresearch.uz/uz/articles/2021/4/112-119
6. Parpiev, N.A. Raqamli transformatsiya sharoitida buxgalteriya hisobi va auditning rivojlanish tendensiyalari. Biznes-Ekspert, 2022, № 6, 30-37-betlar. – https://biznes-ekspert.uz/uz/articles/2022/6/30-37

7. Abdullaeva, G.M. Buxgalteriya hisobida sun'iy intellekt texnologiyalarini qo‘llashning iqtisodiy samaradorligi. Iqtisodiyot va moliya, 2023, № 8, 55-62-betlar. – https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/articles/2023/8/55-62
8. Tursunov, B.T. O‘zbekistonda raqamli buxgalteriya hisobiga o‘tishning institutsional asoslari. Toshkent Moliya Instituti ilmiy jurnali, 2020, № 3, 150-157-betlar. – https://tfi.uz/uz/journal/2020/3/150-157
9. Karimov, A.A. Kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti ilmiy xabarlari, 2022, № 4, 88-95-betlar. – https://tsue.uz/uz/scientific-news/2022/4/88-95
10. G‘ulomov, S.S. Raqamli iqtisodiyotda buxgalteriya hisobining axborot ta'minotini takomillashtirish. Iqtisodiyot va moliya, 2021, № 10, 70-77-betlar. – https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/articles/2021/10/70-77
11. Sultankhodjaeva, N.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobining rivojlanish yo‘nalishlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2020, № 6, 120-128-betlar. – http://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/articles/2020/6/120-128.pdf
12. Khodjaev, B.B. Buxgalteriya hisobini raqamlashtirishda blokcheyn texnologiyasining ahamiyati. Moliya va bank ishi, 2021, № 2, 90-97-betlar. – https://finance.uz/uz/articles/2021/2/90-97
13. Ergashev, R.X. Raqamli transformatsiya sharoitida buxgalteriya hisobi va auditda axborot xavfsizligini ta'minlash. Iqtisodiyot va moliya, 2022, № 7, 40-47-betlar. – https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/articles/2022/7/40-47
14. Yusupov, M.A. O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo‘llari. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti ilmiy xabarlari, 2023, № 1, 105-112-betlar. – https://tsue.uz/uz/scientific-news/2023/1/105-112
15. Appelbaum, D., Nehmer, R.A. Digital Transformation of Accounting: A Review of the Literature and Future Research Directions. Journal of Information Systems, 2022, Vol. 36, № 1, pp. 1-28. – https://doi.org/10.2308/ISYS-2020-058
16. Kokina, J., Sarvary, M. The Impact of Digital Technologies on Accounting and Auditing: A Review and Research Agenda. Accounting, Organizations and Society, 2020, Vol. 86, 101182. – https://doi.org/10.1016/j.aos.2020.101182
17. Bhimani, A., Willcocks, L. Digitalization and the Future of Accounting: A Review and Research Agenda. The British Accounting Review, 2021, Vol. 53, № 4, 101002. – https://doi.org/10.1016/j.bar.2021.101002
18. Müller, J., Hiebl, M.R.W. The Impact of Digitalization on Management Accounting: A Systematic Literature Review. Journal of Management Control, 2023, Vol. 34, № 1, pp. 1-46. – https://doi.org/10.1007/s00187-022-00346-x
19. Ramadhan, A., Haryono, S. The Effect of Digital Transformation on Accounting Information System Quality and Firm Performance. Journal of Accounting and Investment, 2022, Vol. 23, № 1, pp. 1-16. – https://doi.org/10.18196/jai.v23i1.13781
20. Cao, M., Chychyla, R., Stewart, J. AI, Blockchain, and Big Data: The Future of Accounting and Auditing. Journal of Accounting Literature, 2020, Vol. 44, pp. 1-17. – https://doi.org/10.1016/j.acclit.2020.03.003